

Stevan M. Stanković¹
Slobodan Kasalica²

TURISTIČKE VREDNOSTI SKADARSKOG JEZERA

THE TOURIST VALUES OF SKADAR LAKE

Izvod

Prikazane su osnovne prirodne turističke vrednosti Skadarskog jezera i realne mogućnosti kompetitivnog razvoja različitih vidova turističkog prometa. Posebna pažnja usmjerena je na utvrđivanje metoda vrednoanja raspoloživih atraktivnosti ovog jezerskog akvatorijuma i njegovog sliva.

Abstract

The basic natural tourist values of the Skadar Lake and the real possibilities of competitive development of different forms of tourist trade have been presented. Special attention has been drawn to the establishing of evaluation methods of the available attractions of this lake aquaterrarium and its confluence.

¹ Dr Stevan M. Stanković, prof. Geografski fakultet, 11000 Beograd, Studentski trg 3/III

² Dr Slobodan Kasalica, prof. Filozofski fakultet, 81400 Nikšić, Danila Bojovića bb

UVOD

Prirodne turističke vrednosti Crne Gore su brojne i raznovrsne, teritorijalno neravnomerno razmeštene i u većini slučajeva nedovoljno valorizovane. Omogućuju više vrsta sezonskog i celogodišnjeg turizma, uz postizanje odgovarajućih ekonomskih i društvenih efekata. Priroda Crne Gore, kao turistička vrednost, daje osnovna obeležja domaćem i inostranom turizmu, jer je lokalne, regionalne, republičke, državne i u nekoliko slučajeva evropske i svetske vrednosti, odnosno, prostrane kontraktivne zone. Za razliku od osnovnih osobenosti prirode, stepen njene valorizacije i prezentacije turističkom tržištu nije zadovoljavajući. To je posledica niza opravdanih i neopravdanih višegodišnjih i višedecenijskih organizacionih slabosti, neukosti, loše vođene politike razvoja turizma, nedostatka odgovarajućih kadrova i nedovoljnih sredstava za investicionu izgradnju turističko-gostiteljskih objekata i odgovarajuće infrastrukture.

Pored dela Jadranskog mora, kao osnovne i najveće hidrografske turističke vrednosti Crne Gore, u ovom delu naše zemlje, nizom osobenosti posebno se izdvaja nekoliko turistički atraktivnih reka, visokoplaninskih ledničkih jezera, kao i prostrano i na geografskim kartama lako uočljivo i prepoznatljivo Skadarsko jezero. Ono je najveća slatkovodna limnološka površina na Balkanskom poluostrvu, nacionalni park neponovljivih ekosistema, plitka ali prostrana kriptodepresija, ornitološka stanica svetskog značaja, splet vode u kopnu i kopna u vodi, sistem malih ostrva, poluostrva, rtova i zaliva, ribolovni revir sa 39 vrsta riba iz 15 familija, prostor velikog prirodnjačkog, istorijskog i kulturnog značaja.

Jasnije nego mnogi drugi, na to je pre više od jednog veka ukazao nemački geograf Kurt Hasert. Osvojivši jedan od krečnjačkih vrhova i priobalju Jezera, zapisao je sledeće: "Oдавде se otvarala jedna panorama tako uzbudljiva i divlja, tako veličanstvena i tako interesantna da se samo malo predjela južnoslovenske zemlje može sa njima meriti. Skadarsko jezero moglo se sagledati od sjevera do juga, od istoka do zapada, svaki zaliv, svaka stijena, ocrtavali su se na čeličnoplovoj vodenoj površini, a ispred nas se pružala prostrana ravnica sve do visokih planina Albanije i zemlje Kuča. Visoki priobalni planinski lanac prostirao se od Lovćena do širokih pleća Taraboša. Prvi put sam ugledao bujnu plodnost pašnjaka Crmnice. Jedna krivudava rijeka presjecala je zelene livade, a iz prozračne lišćarske šume izvirivao je gradić Virpazar. Ovde nas je pozdravila s pozadinom srasla tvrđava Žabljak, dok je Gornje blato bliještalo u plavim, zelenim i smeđe obojenim tonovima. Na jugu se uzdizala bijela tvrđava Skadra, iza nje tamne i prijeteće planine s one strane Drima" (Hasert, 1995).

NEPONOVljivo JEZERO

Skadarsko jezero ispunjava plitko i prostrano udubljenje tektonsko-kraškog porekla. Izduženo je od istoka ka zapadu, a okružuju ga moćni grebeni Lovćena, Sozine, Sutormana, Rumije, Taraboša i Prokletija. Dugačko je 44 km i široko do 14

km. Za vreme niskih letnjih vodostaja zahvata površinu od 369,72 km², dok se pri izrazito visokim vodostajima proširi na 540 km². I u jednom i u drugom slučaju veći deo Jezera pripada Crnoj Gori, a manji Albaniji. Granica na vodi Skadarskog jezera i njegovog priobalnog pojasa čini probleme valorizacije i zaštite ovog hidrografskog objekta složnim, jer je gotovo nemoguće postići jedinstvo akcija zainteresovanih višegodišnjih akcija jasno ukazuju koristi koje bi obe zemlje imale. Najilustrativniji je primer izražene potrebe regulisanja amplituda vodostaja Skadarskog jezera. Iz postojećih studija o regulaciji ovog Jezera vidi se da bi se rešenjem održavanja stabilnog nivoa vode na teritoriji Crne Gore dobilo 13.000 hektara plodnog zemljišta, a na teritoriji Albanije 26.000 hektara. Nove obradive površine, u uslovima toplog i vlažnog klimata, mogle bi davati značajne prihode velikom broju stanovnika. To obezbeđuje porast životnog standarda i uslovljava povećana izdvajanja za niz novih delatnosti na Jezeru i u priobalju, među kojima se nizom prednosti nameće i turizam.

Smešteno između visokih planina krečnjačkog sastava, Skadarsko jezero ima sitno razudenu i na više mesta veoma slikovitu obalsku liniju čija je dužina 207 km. Poznato je po maloj dubini vode, što je od značaja za termički režim, protočnost, biljni i životinjski svet, dužinu kupališne sezone i količinu vode. Najveća dubina je 60 m i izmerena je u sublakustrijskoj vrtači Raduško oko. Za razliku od najveće, prosečna dubina vode Skadarskog jezera je 5 m. Za vreme niskih vodostaja nadmorska visina mu je 6 m, a za vreme visokih i preko 10 m. U basenu Skadarskog jezera akumuliran je 1,931 kubni kilometar vode. S obzirom na veliku površinu, zapremina je neznatna, ali zbog brojnih pritoka i izvora koji ga, kao i padavine, hrane vodom, odnosno, Bojane kao otoke, odlikuje se velikom protočnošću. Ova osobina mu je od posebnog značaja za očuvanje čistoće vode, koja pritiče sa sliva površine 5.490 km², od čega je u Crnoj Gori 4.460 km² i Albaniji 1.030 km². Najviše vode Jezeru donosi Morača, čiji je prosečan godišnji proticaj 150 m³/s. Maksimalni proticaj ove reke su krajem proleća, kada je jezerska voda najčistija. Za razliku od toga, minimalni proticaji Morače i drugih pritoka (Plavnica, Zetica, Gostiljska rijeka, Rijeka Crnojevića, Virštica, Proni, Tata, Riola, Vraka, Bunuši, Kiri) su početkom jeseni, te je tada jezerska voda najopterećenija otpadnim materijama, utoliko pre što je tada i isparavanje vode, sa akvatorije i posredstvom biljnog sveta, najveće. Čistoći vode Skadarskog jezera doprinose brojni izvori i priobalju i jezerskom dnu, kao i znatna količina padavina, koja je oko tri puta veća od proseka za Jugoslaviju. Tokom godine u Virpazaru se izluči 2.300 mm padavina, u Rijeci Crnojevića 2.640 mm i Crmnici 2.970 mm.

Višegodišnjim osmatranjem je utvrđeno da srednje mesečne amplitude vodostaja Skadarskog jezera iznose oko 2m. Za razliku od toga, ekstremne vrednosti premašuju 5m. Velike amplitude vodostaja uslovljavaju promene morfometrijskih pokazatelja, utiču na položaj obalske linije, čistoću jezerske vode, izgled priobalnog pojasa, moć samoprečišćavanja vode, stepen prilagodavanja biljnog i životinjskog sveta postojećim uslovima, kao i promenu elemenata od

značaja za turističku valorizaciju, posebno za izbor lokacije za izgradnju turističko-ugostiteljskih objekata i objekata infrastrukture, posebno one za nautički turizam.

Zbog male nadmorske visine, južnog položaja, male količine vode, suvog i uglavnom obesumljenog okolnog prostora, Skadarsko jezero se odlikuje visokim temperaturama vode. Srednme mesečne temperature površinskog sloja jezerske vode se od januara (6,4°C), povišavaju do jula (24,4°C), a zatim snižavaju do decembra (8,4°C). Izuzetno hladnih godina u zimskim mesecima temperatura vode padne na 1°C. Za razliku od toga, temperatura vode od 28°C česta je pojava toplih letnjih julskih i avgustovskih dana. Ovakav termički režim od značaja je za kupališni turizam i druge sportske aktivnosti na vodi. Visoke temperature vode u zimskim mesecima daju Skadarskom jezeru odlike prvorazredne ornitološke stanice, što je, takođe, od značaja za razvoj turizma. Na Jezeru i u njegovoj okolini mogu se razvijati lovni i ribolovni turizam ali uz strogu kontrolu očuvanja celovitosti ekosistema. Neplansko gazdovanje može narušiti prirodnu ravnotežu i izazvati niz neželjenih posledica, koje je gotovo nemoguće sanirati (STANKOVIĆ, 1989).

VREDNOST I VREDNOVANJE JEZERA

Termini vrednost i vrednovanje u nauci i praksi razvoja turizma, posebno u postupku turističke valorizacije, kao i u sredstvima turističke propagande, često se upotrebljavaju. Ovo zbog toga što na domaće i inostrano turističko tržište treba nastupati sa jasno definisanim elementima ponude, u smislu celovitosti turističkog proizvoda, jer je konkurencija oštra i beskompromisna. Za razliku od turističke potražnje, koja je veoma promenljiva i zavisna od saobraćajnih, političkih, društvenih organizacionih faktora koji se brzo i lako mogu prilagođavati turističkoj tražnji, sa prirodnim turističkim vrednostima, posebno sa jezerima, to uglavnom nije slučaj. Prirodne vrednosti su sa stanovišta jedne turističke sezone, jedne ili više decenija razvoja turizma, gotovo nepromenljiva kategorija. Na primeru Skadarskog jezera to potvrđujemo činjenicom da mu morfometriju, vodni bilans, termički režim, kolebanje vodostaja, klimatske i mikroklimatske prilike, biljni i životinjski svet, gotovo niko ne može ni lako ni brzo promijeniti u smislu povećavanja turističke vrednosti. Čini se da povećan stepen zagađenosti vode deluje degradirajuće, te se prilikom vrednovanja i valorizacije o tome mora voditi posebna briga.

Turističku vrednost Skadarskog jezera određuju oni objekti i sadržaji, znamenitosti, retkosti i kurioziteti vodnog prostranstva, ostrva i priobalnog pojasa, koji omogućavaju zadovoljavanje osnovnih potreba većine turista. Među potrebama se ističu rekreativne, sportske, manifestacione, kulturne, gastronomske, edukativne i druge. To proističe iz saznanja da se turistička valorizacija Skadarskog jezera ne zasniva samo na njegovoj privlačnosti, prirodnoj, istorijskoj i kulturnoj prepoznativosti, već na svim ovim kategorijama zajedno, uz odgovarajući saobraćaj na kopnu i jezeru, kao i turističko-ugostiteljske objekte, odnosno, infrastrukturu. Čini se da je u svemu tome najvažniji postojeći, lako uočljiv i prepoznatljiv objektivni kvalitet Jezera i njegovog neposrednog sliva. On se subjektivno doživljava i za

potrebe savremenog turizma do detalja procenjuje, jer je na sredokraći između subjektivnog doživljavanja i objektivne naučne stvarnosti.

U vezi sa napred izloženim potrebno je istaći da: "Turistička valorizacija, u najširem smislu reči, predstavlja kompleksnu ocenu prirodnih i antropogenih vrednosti od značaja za razvoj turizma za sadašnje potrebe i perspektivu. Pri tome se uvažava činjenica da termini vrednost i vrednovanje imaju široko upotrebno značenje. U okviru turizma često se izjednačavaju sa estetskim, znamenitim i umetničkim pokazateljima, odnosno, potenciraju se tržišno ekonomske komponente u smislu manjih ili većih pogodnosti za eksploataciju. Turistička valorizacija se nameće kao jedno od naznačajnijih i najkompleksnijih pitanja teorijsko-metodoloških osnova turizma i razvoja istog na konkretnom prostoru. Reč je o postupku procene pojedinačnih turističkih vrednosti i svih zajedno u određenoj regiji. Značaj turističke valorizacije najbolje se vidi iz činjenice da se ona uvažava ne samo u teoretskim raspravama savremenog turizma, već i kroz izbor lokacije za izgradnju turističko-ugostiteljskih objekata, njihovo dimenzioniranje i funkcionalnost. Od značaja je i za društveno planiranje razvoja turizma na različitim nivoima, izradu prostornih planova, planova posebne namene, akcije zaštite i unapređenja životne sredine, turističku propagandu, bogatstvo i raznovrsnost turističke ponude, komplementarnost više vrsta turizma na određenom prostoru i niz drugih pitanja koja se odnose na ekonomske i van ekonomske funkcije turizma" (STANKOVIĆ, 1993). Na sve to najbolje ukazuje Svetska turistička organizacija (WTO) sa sedištem u Madridu, koja zemljama članicama preporučuje konkretne predloge koji se odlikuju velikom mogućnošću primene u konkretnim slučajevima. Preporuke su dobro iskoristili Španci i Turci, kako kod rangiranja predeonih celina od značaja za turizam, tako i kod utvrđivanja turističkih vrednosti nekih primorskih plaža (WTO, 1980).

Saglasno takvim shvatanjima, proističe zaključak da turistička valorizacija predstavlja trajan proces procenjivanja, klasifikovanja, rangiranja i komparacije turističkih vrednosti jedne vrste, u našem slučaju Skadarskog jezera, ili svih prirodnih i antropogenih vrednosti na određenoj teritoriji, koju bi u poduhvatu većih razmera mogao predstavljati sliv Skadarskog jezera, kao geografskih vrednosti na određenoj teritoriji, koju bi u poduhvatu većih razmera mogao predstavljati sliv Skadarskog jezera, kao geografski definisana celina sa delimičnim odstupanjem hidrografskog od orografskog razvoja, što je na terenima izgrađenim od krečnjačkih stena česta pojava.

Vrednovanje Skadarskog jezera za većinu turista je uglavnom emotivno i subjektivno i u skladu sa individualnim kriterijumima. Za razliku od toga, za ozbiljnog istraživača, vrednovanje mora predstavljati naučno sadržajan, racionalan, objektivan odnos, koji se može u praksi proveriti ili odbaciti. Najbolje rezultate daje interdisciplinarni i multidisciplinarni pristup problemu jer kada je reč o Skadarskom jezeru kao hidrografskom objektu naglašene polivalentnosti, moraju se sagledati brojni aspekti i uspostaviti odgovarajući parametri. Za Skadarsko jezero je moguće

izreći i predstaviti različite vrednosne stavove, ali se pri tome jasno moraju uvažavati korisnost, retkost i uloženi rad (ČOMIĆ, 1990).

Prvi element - korisnost se ogleda u mogućnosti Skadarskog jezera, njegovih ostrva i priobalja, da zadovolji više vrsta turističkih potreba, te mu je samim tim turistička vrednost veća. Kako pojedini delovi i pojedine komponente, objekti, pojave i procesi Skadarskog jezera zadovoljavaju različite turističke potrebe, mora se nastojati na realnoj klasifikaciji turističkih vrednosti, koje se, pored ostalog, mogu kartografski prikazati i na različite načine u sredstvima turističke propagande koristiti.

Retkost, kao drugi važan element procene vrednosti Skadarskog jezera, proističe iz saznanja da ono čega ima malo i na ograničenom prostoru, ima posebnu cenu na turističkom tržištu. Više nego za druge hidrografske objekte Crne Gore, ova osobenost karakteristična je za Skadarsko jezero, koje je kriptodepresija, ima veliki broj ostrva, sitno razučenu obalsku liniju, više poluostrva i zaliva, slikovita naselja, fortifikacione objekte, sakralne građevine, visoku temperaturu vode, bujan i raznovrstan biljni i životinjski svet, zakonom zaštićene rezervate (Manastirska tapija - šuma vrbe sa kolonijom čaplji, Pančeva oka - kolonija pelikana, Govedi brod - lokalitet gde se gnezde plovke i pešćane plaže uz koje se mresti ukljeva), kao i status nacionalnog parka na površini od 40 hiljada hektara, koji datira iz 1983. godine. U smislu retkosti veoma su ilustrativne reči Jovana Cvijića napisane povodom proučavanja kriptodepresija u Evropi, za koja mu je pravi povod bilo Skadarsko jezero, koje je proučavao davne 1901. godine, sa željom da ga premeri i izradi izobatsku kartu. "Dno mu je ispod morskog nivoa, interesantno je i po mnogim pojavama spuštanja. Bilo mi je poznato da takvih jezerskih kotlina nema u drugim oblastima Balkanskog poluostrva, osim jadranskog primorja, o čijim glavnijim jezerima imamo publikovane maksimalne dubine bez izobatskih karata... Poznat je položaj Skadarskog Jezera, između planina Rumije, Lisina i Sutormana na j.z. i ogranaka od Prokletiza na s.i. Ove planine se sastoje iz paleozojskih, trijaskih i kretacejskih strana, naročito iz krečnjaka poslednjih dvaju formacija. Na drugom sam mestu dokazao, da ovde preovlađuju uzdužni rasedi i da je s njima u vezi postanak kotline Skadarskog jezera; najvažniji od njih ide jugo-zapadnom obalom Jezera. Ova kotlina je u stvari karsno polje tektonskim pojavama predisponirano... Oka Skadarskog blata nisu postala radom izvora, već su potopljene vrtače. Isti tektonski uzroci, usled kojih je skadarsko karsno polje preobraćeno u jezero učinili su, da se i vrtače dna njegova spuste ispod morskog nivoa" (CVIJIĆ, 1902).

Treći element od značaja za definisanje turističke vrednosti Skadarskog jezera je količina uloženog rada. Odnosi se na postojeću infrastrukturu i turističko-ugostiteljske objekte. Oni svojim brojem, kapacitetima, savremenošću, funkcionalnošću i drugim osobinama, povećavaju turističku vrednost onih lokaliteta na kojima se nalaze i koje opslužuju, ali i Jezera u celini. Moraju se proučavati i predstavljati pojedinačno i u grupama, sa iskazivanjem stepena iskorišćenosti po mesecima, sezonama i godinama, odnosno uspešnosti uklapanja u lokalnu

sredinu, kojoj se moraju prilagođavati dimenzijama, građevinskim normama i tradicijom.

Potrebno je polaziti od činjenice da je najbolje ono turističko uređenje i opremanje prostora koje najmanje remeti postojeće ekološke odnose u njemu. Za Skadarsko jezero, bez obzira na njegovu veliku protočnost i značajnu moć samoregulacije, posebna pažnja se mora posvećivati infrastrukturnim objektima za korišćenje čiste vode i odvod i prečišćavanje već korišćene vode, jer je visok stepen čistoće vode osnova turističkog privređivanja. Stanje je utoliko složenije kada se zna da je sliv Jezera veoma prostran i da se znatnim delom nalazi na teritoriju Albanije, gde je gotovo nemoguće utvrditi vrstu i obim zagađivača koji pritokama dospevaju u Skadarsko jezero.

Kod procene turističkih vrednosti Skadarskog jezera mora se uvažavati odgovarajuća postupnost u primeni manjeg ili većeg broja naučno-istraživačkih metoda. Sve mora počivati na detaljnom prikazu upotrebne vrednosti za sadašnje turističke zahteve, ali i za perspektivu. Jasno se moraju odrediti kapaciteti jezerske akvatorije i okružujućeg kopna i za potrebe operative predstaviti kao minimum, optimum i maksimum. Ocene vrednosti se moraju zasnivati na konkretnom poznavanju geografskog, saobraćajnog, turističkog i funkcionalnog položaja Skadarskog jezera, komplementarnosti i konkurentnosti sa turističkim vrednostima u bližem i daljem okruženju, sve do Jadranskog mora, odnosno, na udaljenosti jezera od izvora domaće i inostrane turističke tražnje i sopstvenog stepena turističke atraktivnosti. Ovi elementi se moraju rasplanjivati na manje podgrupe, a za konkretne lokalitete, pojave, procese i vremenske periode, kao i postojeće i perspektivne vrste turizma (tranzitni, stacionirani, rekreativni, sportsko-manifestacioni, kulturno-manifestacioni, lovni, ribolovni, omladinski, nautički) i po potrebi uvoditi novi pokazatelji. Njihove turističke vrednosti se mogu definisati kao visoke, srednje, slabe, nezadovoljavajuće, odnosno, velike, srednje, slabe, nezadovoljavajuće, odnosno, velike, srednje, manje, slabe. Rezultati vrednovanja moraju se iskazivati jasnije i konkretnije, numerički, formiranjem skala vrednosti sa poenima, indeksima, bodovima, koeficijentima i slično. Na to se nadovezuje mogućnost kvalitativnog i kvantitativnog kartografskog predstavljanja, koje je pogodno za vizuelno sagledavanje prostora, donošenje određenih zaključaka i kao takvo lako primenjivo u grafičkim sredstvima turističke propagande.

Za ocenu turističkih vrednosti Skadarskog jezera od značaja je poznavanje dve osnovne vrste faktora. Prvi se označavaju internim, a drugi eksternim. Interni se odnose na specifičnosti Jezera, odnosno onih objekata, pojava i procesa na njemu i oko njega, koji doprinose razvoju turizma. Kako je broj ovih gotovo neograničen, proces istraživanja i donošenja vrednosnih sudova veoma je težak i odgovoran. Eksterni faktori se tiču onih elemenata čije je korišćenje od značaja za što nesmetanije odvijanje turističkih kretanja. Oni olakšavaju pristupačnost, potenciraju posećenost i ističu odgovarajuće specifičnosti Skadarskog jezera na turističkom tržištu. "Pristupačnost je direktna posledica nivoa izgrađenosti, obima i kvaliteta saobraćajne infrastrukture. Veći broj saobraćajnica, različitih vrsta,

propusne moći i frekvencije putnika, znači veću pogodnost turističke valorizacije. Ovim problemima bave se saobraćajni stručnjaci i turistički geografi. Blizina inicijativnih prostora (veći gradovi, gušće naseljene regije, industrijski centri) od velikog je značaja za obim turističkog prometa. Pri straživanju ove karakteristike posebno se mora obrađivati udaljenost svakog emitivnog centra od turističke vrednosti koja se valorizuje. Izohronim kartama može se dosta precizno označiti vreme putovanja, različitim prevoznim sredstvima, iz matičnih mesta ka turističkim vrednostima, odnosno, turističkim mestima i turističkim regijama" (STANKOVIĆ, 1994).

Iz teorijskih rasprava ka konkretnoj proceni turističkih vrednosti Skadarskog jezera moguće je prići na više načina, ali se uvek mora potencirati njegova individualnost, uvažavati specifičnost položaja, analizirati vodni bilans, predstavljati termički režim, naglašavati specifičnost živog sveta i insistirati na bogatstvu kulturnoistorijskog, materijalnog i duhovnog nasleđa ostrva i priobalja. Čini se da na Balkanskom poluostrvu, a moguće i u Evropi, nema jezera koje se po navedenim pokazateljima može uporediti sa Skadarskim. Za razliku od toga, stepen njegove turističke valorizacije, iskazan dosadašnjim prometom turista i ostvarenim ekonomskim i društvenim efektima, daleko zaostaje za stvarnim potencijalima, odnosno, za mnogim manjim i turistički manje vrednim limnološkim objektima.

Ocena urbanizacije priobalja Skadarskog jezera, postojeće infrastrukture, opreme obima i nivoa turističko-ugostiteljskih usluga, kao i specifičnosti prirode i kulturno-istorijskog nasleđa, daće različite zbirove poena za pojedine delove Jezera i njegovog priobalnog pojasa. To znači da se mogu, i moraju, formirati odgovarajući sektori i zone, kao osnova za dalji razvoj turizma na Jezeru u celini. Kod ocene pristupačnosti, specifičnosti, blizine izvora turističke tražnje i značaja vrednosti, takođe se ispoljavaju određene razlike. Zbir pokazatelja prve i druge vrste, detaljna analiza istih u vremenu i prostoru, uz jasno naučno zaključivanje i isticanje aplikativnosti istraživanja za potrebe operative na terenu, može dati najbolje rezultate.

Stevan M. Stanković
Slobodan Kasalica

TURISTIČKE VREDNOSTI SKADARSKOG JEZERA

Rezime

Skadarsko jezero, kao jedinstvena hidrografsko-turistička vrijednost Crne Gore i Jugoslavije, pruža raznovrsne mogućnosti za turističko aktiviranje, koje je do sada uglavnom izostalo. Te mogućnosti se iskazuju kroz brojne elemente turističke valorizacije, koji ukazuju:

a) Da Skadarsko jezero spada u red najvećih kopnenih hidrografskih objekata Crne Gore, Jugoslavije i Balkanskog poluostrva;

b) Da ovaj limnološki objekat ima veoma povoljan geografski, turistički i saobraćajni položaj prema saobraćajnicama, od kojih neke prolaze neposredno preko njegove teritorije (put, železnička pruga), kao i prema Podgorici, najvećem centru izletničke turističke tražnje u Crnoj Gori;

v) Da Skadarsko jezero ima više od 50 malih ostrva, veoma razuđenu obalsku lkiniju dugačku 162 km, privlačne plaže površine 8.000 m² i koeficijent razuđenosti obalske linije od 3,03;

g) Da je 1983. godine, zbog niza neponovljivih prirodnih osobenosti proglašeno nacionalnim parkom, koji je po površini od 40.000 hektara prvi u Crnoj Gori i drugi u Jugoslaviji;

d) Od značaja za turizam na Skadarskoj jezeru su njegov izgled, morfometrija, amplitude vodostaja, termički režim, zapremina, hemizam i dubina vode, biljni i životinjski svet, kulturno-istorijski spomenici i slikovita naselja u priobalju;

d) Posebnost razvoja turizma i formiranja kompleksne turističke ponude Skadarskog jezera ogleda se u brojnim mogućnostima povezivanja sa primorskim turizmom na Jadranskom moru i planinskim turizmom na Lovćenu, i

e) Skadarsko jezero omogućuje razvoj tranzitnog, izletničkog, lovnog, ribolovnog, kupališnog, stacioniranog, sportsko-rekreativnog, sportsko-manifestacionog i kulturno-manifestacionog turizma.

Stevan M. Stanković
Slobodan Kasalica

THE TOURIST VALUE OF THE LAKE SKADAR

Summary

The lake Skadar, as a unique hydrographic-tourist value of Montenegro and Yugoslavia, has many possibilities for tourist activities that have been missing up till now. These possibilities are shown through numerous elements favouring tourism, which indicate:

a) The lake Skadar is one of the largest hydrographic land areas of Montenegro, Yugoslavia and the Balkan Peninsula;

b) This colourful area has a very favourable geographic, tourist and transport position in relation to lines of communication of which some pass directly over its territory (road, railroad track) and also in relation to Podgorica, the biggest center for tourist excursions in Montenegro.

c) The lake Skadar has over 50 small islands, a very jagged coastline 162 km long, attractive beaches 8000 m² in area, and the coefficient of the jagged coastline of 3.03;

d) In 1983, it was declared a national park, due to a series of unique natural treasures, and with an area of 40000 hectares is the largest in Montenegro and second largest in Yugoslavia;

e) The appearance, morphometry, amplitude of the water level, thermal regime, volume, chemistry and depth of the water, flora and fauna, cultural-historical monuments and picturesque settlements in the coastal part are of importance for tourism on the lake Skadar;

f) The specificity of the development of tourism and the formation of a complex tourist offer of the lake Skadar is reflected in the numerous possibilities of connections with coastal tourism on the Adriatic sea and mountain tourism on Lovćen;

g) The lake Skadar enables the development of transit, excursion, hunting, fishing, bathing, health, sport-recreation, sport-manifestation and cultural-manifestation tourism.

LITERATURA

- CVIJIC J. (1902): Kriptodepresije u Evropi. Glas Srpske kraljevske akademije, knjiga LXIII, prvi razred 24, Beograd.
- ČOMBIĆ Đ. (1990): Neki teorijski i praktični aspekti turističke valorizacije. "Turizam" broj 6, Turistički savez Hrvatske, zagreb.
- HASERT K. (1995): Crna Gora, putopisi, tom I. CID Podgorica, Izdavački centar Cetinje.
- STANKOVIĆ M.S. (1989): Jezera Jugoslavije. "Stručna knjiga", Beograd.
- STANKOVIĆ M.S. (1993): Geografske osnove turističke valorizacije. Glasnik Srpskog geografskog društva, sveska LXXIII, broj 1, Beograd
- WTO (1980): L'evaluation des projets touristiques. Madrid.
- STANKOVIĆ M.S. (1994): Turistička geografija. A.M.I. R., Beograd